

Les 76 – Antwoorden

Opdracht 1: Vervoeg het werkwoord Bezoeken, בִּיקַר or בִּיקַר {biqquer} [pi'el].

Persoon	Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Toekomende tijd	Persoon
Ik (m)	מְבַקֵּר m ^e vaqquer	בִּיקַרְתִּי biqqartie	אֲבַקֵּר a ^v aqquer	אֲנִי
Ik (v)	מְבַקֶּרֶת m ^e vaqqèrèt	בִּיקַרְתִּי biqqartie	אֲבַקֵּר a ^v aqquer	אֲנִי
Jij (m)	מְבַקֵּר m ^e vaqquer	בִּיקַרְתָּ biqqartá	תְּבַקֵּר t ^e vaqquer	אַתָּה
Jij (v)	מְבַקֶּרֶת m ^e vaqqèrèt	בִּיקַרְתָּ biqqart	תְּבַקְרִי t ^e vaqri	אַתְּ
Hij	מְבַקֵּר m ^e vaqquer	בִּיקַר biqquer	יְבַקֵּר y ^e vaqquer	הוא
Zij	מְבַקֶּרֶת m ^e vaqqèrèt	בִּיקְרָה biqráh	תְּבַקֵּר t ^e vaqquer	היא
Wij (m)	מְבַקְרִים m ^e vaqriem	בִּיקַרְנוּ biqqarnoe	נְבַקֵּר n ^e vaqquer	אֲנַחְנוּ
Wij (v)	מְבַקְרוֹת m ^e vaqrot	בִּיקַרְנוּ biqqarnoe	נְבַקֵּר n ^e vaqquer	אֲנַחְנוּ
Jullie (m)	מְבַקְרִים m ^e vaqriem	בִּיקַרְתֶּם biqqartèm	תְּבַקְרוּ t ^e vaqroe	אַתֶּם
Jullie (v)	מְבַקְרוֹת m ^e vaqrot	בִּיקַרְתֶּן biqqartèn	תְּבַקְרוּ t ^e vaqroe	אַתֶּן
Zij (m)	מְבַקְרִים m ^e vaqriem	בִּיקְרוּ biqroe	יְבַקְרוּ y ^e vaqroe	הֵם
Zij (v)	מְבַקְרוֹת m ^e vaqrot	בִּיקְרוּ biqroe	יְבַקְרוּ y ^e vaqroe	הֵן

Gebiedende wijs: m: בִּקֵּר baqquer, v: בִּקְרִי baqrie, meervoud: בִּקְרוּ baqroe, inf: לְבַקֵּר l^evaqquer

Opdracht 2: Geef de uitspraak en de vertaling:

אָדוֹן בְּתוֹאֵל מֵה שְׁלוֹמְכָא?	אָדוֹן בְּתוֹאֵל מֵה שְׁלוֹמְכָא?	צְהַרְיִים טוֹבִים, גְּבֵרַת מִרְיָם
Meneer Betuël, hoe gaat het met u?	Meneer Betuël, hoe gaat het met u?	tzoh ^o rayiem toviem, g ^e vèrèt Miryám
(Hoe gaat het ermee? Hoe maakt u het?)	(Hoe gaat het ermee? Hoe maakt u het?)	Goede middag, mevrouw Mirjam (of: Maria)
רִישׁוֹן נְהִיגָה שְׁלָךְ בְּבִקְשָׁה	רִישׁוֹן נְהִיגָה שְׁלָךְ בְּבִקְשָׁה	תּוֹדָה עַל בִּיקוּרְךָ
Uw rijbewijs alstublieft	Uw rijbewijs alstublieft	Bedankt voor uw (v) bezoek
סְבִלְנוֹת, זֶה בְּבֵית שְׁלִי	סְבִלְנוֹת, זֶה בְּבֵית שְׁלִי	לְהִתְרַאוֹת בְּנִסָּן
Geduld, het is in mijn huis	Geduld, het is in mijn huis	Tot ziens in [de maand] Nisan
		רְאוּבֵן, הַמְּכֹנִיִּת שְׁלָךְ [הִיא] בְּסֹדֶר
		re'oeven, hamm ^e choniet shèlchá [hie] b ^e sedèr
		Ruben, uw auto is in orde

Opdracht 3: Het lied Baroech haba (naar Psalm 118:26) הַלְלוּיָהּ אֲדוֹנָי הַלְלוּיָהּ bároech habá b^eshem a^donai hall^eloejáh Gezegend hij die komt in [de] naam van [de] Heer, halleluja.

Zie de uitleg van dr. Piet van Midden, [Efemeride 022](#)

Les 77 – Judaïca 18 – Halachah, de Joodse wetten

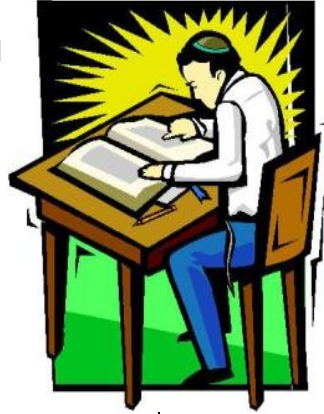
Halachah, de Joodse godsdienstige wet, is gebaseerd op de 613 wetten, מִצְוֹת mitzwot, die vermeld zijn in de Torah, de vijf boeken van Mozes. Daarvan zijn er 365 verboden en 248 geboden. Sommige wetten gelden alleen voor de priesters, en enkele alleen in Israël. Het Jodendom heeft deze geboden en verboden ontleend aan de Torah, met de bedoeling om van het Joodse volk een heilig volk te maken dat apart is gezet voor God. De naam Halachah is afgeleid van het werkwoord הָלַךְ, halach (gaan, lopen, zie les 41) en het heeft overdrachtelijk de betekenis van 'levensweg' of 'levenswandel'. Via de mondelinge leer zijn er door de rabbijnen nog veel meer verboden aan toegevoegd, met als doel de Joden af te zonderen en te beschermen tegen onbehoorlijk gedrag. Dit is vastgelegd in de Talmoed, die rond het jaar 500 werd afgesloten; zie les 73.

Oude regels gangbaar maken

Je kunt het woord halachah ook uitleggen als 'gangbaar' of 'beweging': hoe maken we die oude regels gangbaar voor deze tijd? Daarbij wordt wel gewezen op de Stenen Tafelen: de eerste, door God beschreven tafelen, heeft Mozes kapot gooid; de tweede Stenen Tafelen heeft Mozes zelf

uitgehakt en in opdracht van God beschreven (Exodus/Shemot 34:27-28, hoewel Deuteronomium/ Devariem 10:1-4 aangeeft dat God zelf de nieuwe Stenen Tafelen beschreef). Dat gaf de mens zelf een rol, wat de basis gaf voor de verdere ontwikkeling van de Torah door de mens. Rabbijnen zijn – volgens een democratisch proces van vraag

en antwoord, van leren en onderwijzen, van beslissen op basis van meerderheid van stemmen, 'responza' - steeds bezig met het in overeenstemming brengen van de halachot met de tijd waarin men leeft. Zo mogen bevoegde rabbijnen nadenken over vragen zoals: mag je op shabbat een magnetron gebruiken? Er zijn ongeveer 300.000 vragen en antwoorden omgezet in bindende uitspraken (פסק־הלכה p'saq h'alácháh) ter verbetering (תקנה taqqánáh; zie les 63) van de Joodse wet.

Die Joodse wet is dus allesbehalve statisch. Eigenlijk begon dit al in Mozes' dagen, toen deze op verzoek regels opstelde voor het erven van dochters indien er geen zonen zijn, en het vervolgens binnen de stam houden van het erfdeel, zie Numeri 27 en 36.

Shoelchan Aroech

In de verzameling שולחן ערוך Shoelchan Aroech, midden 16e eeuw samengesteld door rabbijn Josef Karo uit Safed, zijn alle Joodse godsdienstige wetten systematisch gerangschikt. De naam betekent 'gedekte tafel'. Het doel was om van dit boek te genieten als van een heerlijke en prachtig geserveerde maaltijd. De regels en wetten in de Shoelchan Aroech hebben betrekking op het Joodse leven na de verwoesting van de Tweede Tempel. Het telt duizenden pagina's en bevat alle rituele en andere wetten voor orthodoxe Joden, met commentaren, en bestaat uit vier delen die over verschillende aspecten van het Joodse leven gaan: 1 Orach Chayim, ארץ חיים 'het pad ten leven' (Psalm 16:11): het dagelijks leven, shabbat, feestdagen, synagoge en zegenspreuken. 2 Yoreh de'ah, יורה דעה, 'kennis onderwijzen' (Jesaja 28:9; les 61): rituele slacht, verboden voedsel, afgoderij, rentetarieven, reinheid, eden, het eren van ouders en leraren, besnijdenis, ziekte, overlijden en rouw. 3 Even ha'ezer, אבן העזר, 'Steen van de hulp' (1 Samuël 7:12): huwelijk en echtscheiding. 4 Choshen hammishpat, חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט 'Borstschild der beslissing' (Exodus 28:30): burgerlijk recht en strafrecht.

Omdat Josef Karo alleen de gebruiken bij de Sefardische Joden (in Zuid-Europa en het Midden-Oosten) beschreef, verscheen later een uitgebreidere versie, Mappa מפה (tafellaken), dat ook de regels van de Ashkenazische Joden uit Noord-Europa bevatte.

Door het opnemen van veel commentaren was de Shoelchan Aroech dermate uitgedijd, dat nu wordt gewerkt met de verkorte versie Kitsoer Shoelchan Aroech קיצור שולחן ערוך.

Een paar termen

רשות {r^eshoet} is de toestemming om iets te doen, niet verplichtend. מותר, מותר {moetár} betekent dat iets geoorloofd of toegestaan is. חובה {chováh} is een verplichting om iets te doen, zoals gebeden. חייב {chayáv} betekent ook dat iets verplicht is. אסור {ásoer} betekent dat iets verboden is

Rabbinale rechtbank, Beth Dien

De Joodse gemeenschap kent het Beth Dien בֵּית־דִּין, de rabbinale rechtbank. In de dagen van de Tempel had deze verregaande bevoegdheden, nu zijn die beperkt tot zaken die beide partijen vrijwillig voorleggen. Het gaat dan over adviezen bij financiële geschillen en beslissingen over religieuze Joodse regels, zoals kashroet (de spijswetten) en echtscheiding. Echt straffen kan de Beth Dien niet; iemand wordt niet meer in de synagogedienst opgeroepen voor de Torahlezing, een erefunctie wordt ontzegd, of (heel zeldzaam) iemand wordt in de ban (חרם cherem) gedaan. Het vonnis van de rabbinale rechtbank heet פְּסַק־דִּין p'saq dien.

Een paar hedendaagse aanpassingen

- ♦ De gemara schakelaar. Op shabbat is het niet toegestaan om vuur te maken. Daarom is het ook niet toegestaan het licht te ontsteken. Een gemaraschakelaar ontsteekt het elektische licht korte tijd *nadat* je de schakelaar bedient, zodat je niet zelf het licht hebt ontstoken.
- ♦ De shabbatslift behoef je ook niet te bedienen: die gaat volautomatisch op en neer, stopt op elke verdieping en opent er zijn deur.
- ♦ Het begrip eroev (עירוב, עירוב; mengsel, vermenigving) heeft te maken met de beperkte afstand die men op shabbat mocht afleggen vanaf het eigen erf. Een stad kon men door zijn ommuring beschouwen als 'gemeenschappelijk erf' van alle Joodse bewoners, waardoor je daar voorwerpen mag vervoeren en elkaar bezoeken zonder de shabbatsgrens te overschrijden. Nu de steden niet meer ommuurd zijn, beschouwt men de grachten-gordel (van Amsterdam), of een op grote hoogte rond de stad gespannen draad, als ommuring.

Jesus en de Mondelinge Leer

Hoe ging Jezus om met de Wet en de mondelinge traditie van wetsuitleg, die in zijn tijd al bestond en enkele eeuwen daarna op schrift werd gesteld? Hij werd besneden, opgedragen in de tempel, onderwezen in de leer, vierde de grote feesten in de Tempel, stuurde genezen melaatsen volgens de regels naar de priesters voor medische controle, en hield zich zoveel mogelijk aan de Torah. Maar Hij toonde weinig eerbied voor de traditie van de voor-

ouders, zoals het wassen van handen en keukengerie, die de plaats hadden ingenomen van Gods geboden. Hij stond zijn leerlingen toe, op de shabbat aren te plukken, te pellen en te eten, en Hij genas een man op shabbat, want 'de shabbat is er voor de mens, en niet de mens voor de shabbat'. Hij ontmaskerde de vrome smoes van iemand die zijn ouders niet wilde ondersteunen, omdat hij zijn bezit aan God had beloofd als offergave (korban). *'Dit volk eert mij met de lippen, maar hun hart is ver van mij; tevergeefs vereren ze mij, want ze onderwijzen hun eigen leer, voorschriften van mensen.'*

Zie Markus 2, 3 en 7 en Mattheüs 23.

Ook binnen het Jodendom ontstond verzet tegen de Talmoed. De Karaiten was een Joodse stroming, die zich alleen baseerde op de geschreven Torah, de Talmoed niet erkende en de goddelijkheid van de mondelinge leer afwees.

Het hedendaagse liberale Jodendom zegt, dat de halachische uitspraken in de Talmoed niet goddelijk zijn, maar alleen goddelijk geïnspireerd, en daarom dus veranderbaar.

Woordenschat

אָרַח, אֹרַח	orach (m)	Weg, wijze, manier, pad
אָסוּר	ásoer (bn)	Verboden; gebonden, gevangen
בֵּית־דִּין	bet dien (m)	Beth Dien, de rabbinale rechtbank
דַּיָּן, דִּין	dayán (m)	Rabbinaal rechter
דִּין	dien (m)	Recht, gerecht, wet
דָּעָה	de'áh (v)	Kennis, mening, oordeel [werkw. יָדַע! yáda, weten, kennen]
הֲלָךְ	hálach [pa'al]	Gaan, wandelen, lopen, zie les 41
הֲלָכָה	hálacháh (v)	Religieuze wet, regels voor het Joodse leven. Constr: הֲלָכָתָּ
חֻבָּה	chováh (v)	Verplichting, (geldelijke) schuld
חַיִּיב	chayáv (bn)	Verplicht, schuldig
חֻקִּי, חֻקֵּי	choeqqie (bn)	Wettelijk, legaal
חֶרֶם	cherèm (m)	Ban, boycot; niet meer met iemand omgaan
חֹשֶׁן, חוֹשֶׁן	choshèn (m)	Borstschild van de hogepriester
צִוָּה, צִוּוּה	tziwáh [pi'el]	Commanderen, bevelen
צִוּוּי, צִוּוּי	tziwoey (m)	Imperatief, gebiedende wijs (taalkundig)
מִצְוָה, מִצְוּוּה	mitzwáh (v)	Gebod, voorschrift, goede daad
תַּרְיָג [מִצְוּוּת]	taryag [mitzwot]	De 613 ge- en verboden der Torah. תַּרְיָג is een cijferwoord; de letters hebben getalwaarden 400 + 200 + 10 + 3 = 613.
מִתָּר, מוֹתָר	moetár (bn)	Geoorloofd, toegestaan
מַפָּה	mapáh (v)	Tafellaken; landkaart
מִשְׁפָּט	mishpát (m)	Recht, gerecht, proces; grammaticale zin
נִתְיָב	nátiev (m)	Pad, baan, rijbaan
עֲזָר	ezèr (m)	Hulp
עַל-כֵּן	al ken	Daarom
פְּסָק	psaq (m)	Uitspraak, vonnis
פְּסָק־דִּין	psaq-dien	Uitspraak van een (religieuze of gewone) rechtbank
פְּסָק־הֲלָכָה	psaq hálacháh	Religieuze wetten, ingesteld door rabbijnse experts in de Joodse wet en toegevoegd aan de halachot
קִיצוֹר, קִיצוּר	qitzoer (m)	Verkorting, verkorte uitgave
רְשׁוּת	r ^e shoet (v)	Toestemming, vergunning, verlof; eigendom
שׁוּלְחָן עֲרוּךְ	shoelchán ároech	'Gedekte tafel', codex van Joodse religieuze wetten
תְּקָנָה	taqqánáh (v)	Verbetering, herstel; voorschrift. Zie les 63
אָכַל	áchal [pa'al]	Eten. Inf: לֶאֱכֹל lá'achol

Opdracht 1: (na opdracht 2) Vertaal en geef de uitspraak. Zie zo nodig de lessen 11 en 30.

Beveel (m, v) de hond te komen! .....

Brood eten is toegestaan .....

Het vonnis ligt op de tafel .....

.....

Opdracht 2: Vervoeg het werkwoord צִוָּה, צִוָּה {tziwáh} [pi'eI] Bevelen, commanderen. Controleer jezelf met de website conjugator.reverso.net/conjugation-hebrew.html. N.B. De dagesh in de ן wordt niet uitgesproken.

Persoon	Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Toekomende tijd	Persoon	
Ik (m)	.....	.....	.....	אֲנִי	
Ik (v)	מְצַוָּה	m ^e tzawáh	צִוִּיתִי	tziwítie	אֲנִי
Jij (m)	.....	.....	.....	אַתָּה	
Jij (v)	.....	.....	.....	אַתְּ	
Hij	.....	.....	.....	הוא	
Zij	.....	.....	.....	היא	
Wij (m)	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ	
Wij (v)	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ	
Jullie (m)	.....	.....	.....	אַתֶּם	
Jullie (v)	.....	.....	.....	אַתֶּן	
Zij (m)	.....	.....	.....	הם	
Zij (v)	.....	.....	.....	הן	

Geb. wijs: m: ....., v: ....., mv: ....., infinitief: לְצַוֹת (על) letzawot

Opdracht 3: Enkele verzen uit Psalm 119, het loflied op de Wet. Geef de uitspraak en de vertaling. Raadpleeg zo nodig de lessen 26, 53 en 69 en de woordenlijst [Les_75](#).

נִרְ-לְרַגְלִי דְבַרְךָ; וְאוֹר, לְנִתְיָבְתִי .....

.....

עַל-כֵּן, אֶהְבֵּתִי מִצֻּוֹתֶיךָ -- מִזֶּהָב .....

.....

שִׁבְעַ בַּיּוֹם, הִלְלִיתִיךָ .....

.....

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה -- לְמַדְנִי חֻקֶיךָ .....

.....

מִה-אֶהְבֵּתִי תוֹרֹתֶיךָ .....

.....

Bronnen: Israel Today magazine nov 2010, sept 2011, okt 2013; en.wikipedia.org; juristenblad Mr; rabbijn Menno ten Brink en Ron van der Wieken in NIW; CIP.nl; nl.wikipedia.org; millon.